

Ruim helft Poolse immigranten vertrekt weer

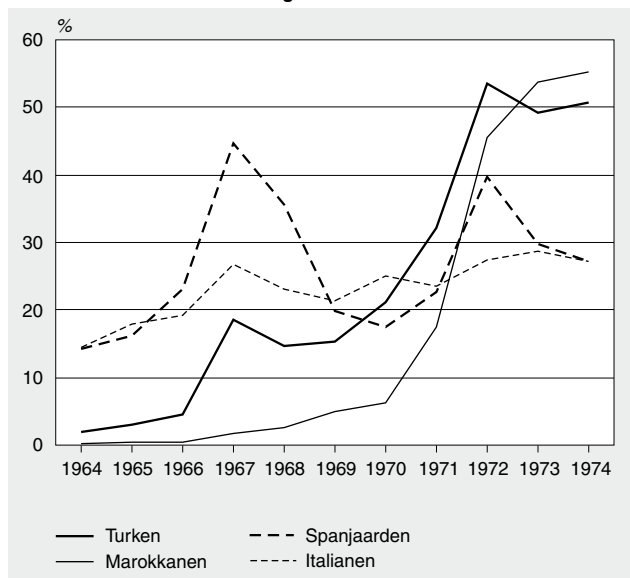
Han Nicolaas

Van de Poolse immigranten die in de jaren 2000–2009 naar Nederland kwamen, is inmiddels bijna 60 procent weer vertrokken. Dit aandeel is iets kleiner dan onder de Spaanse en Italiaanse immigranten uit de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw, maar beduidend groter dan onder Turken en Marokkanen die in die tijd naar Nederland kwamen. Anders dan destijds onder Turken en Marokkanen is van grootschalige gezinshereniging onder Poolse immigranten (vooralsnog) geen sprake.

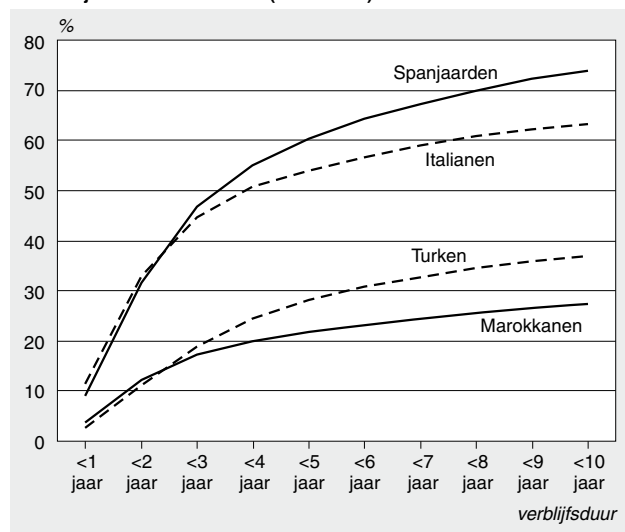
1. Inleiding

In dit artikel wordt de immigratie uit de Mediterrane landen Turkije, Marokko, Italië en Spanje uit de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw vergeleken met de immigratie van Polen in het afgelopen decennium. Deze vergelijking geeft een (voorlopig) antwoord op de veelgestelde vraag of het migratiegedrag van deze nieuwe arbeidsmigranten uit Polen, maar ook uit Bulgarije en Roemenië, meer overeenkomsten vertoont met dat van Turken en Marokkanen of dat van Spanjaarden en Italianen. De eerstgenoemden bleven over het algemeen in Nederland en lieten hun gezinsleden overkomen, terwijl de meerderheid van de laatstgenoemden weer uit Nederland vertrok. Met andere woorden: in hoeverre is het aannemelijk dat deze nieuwe arbeidsmigranten een nieuwe fase van gezinshereniging genereren? Daarnaast wordt gekeken naar het retouromigratiegedrag van EU-onderdanen, waarbij voor twee tijdvakken (1996–2002 en 2003–2009) een vergelijking wordt gemaakt tussen de 'oude' EU-landen, de tien landen die in 2004 EU-lid werden en Bulgarije en Roemenië, EU-leden sinds 1 januari 2007.

1. Aandeel vrouwen in de immigratie uit Mediterrane landen

2. Retouromigratie van migranten¹⁾ uit mediterrane landen naar verblijfsduur in Nederland (cumulatief)

¹⁾ Geïmmigreerd in de periode 1964–1973

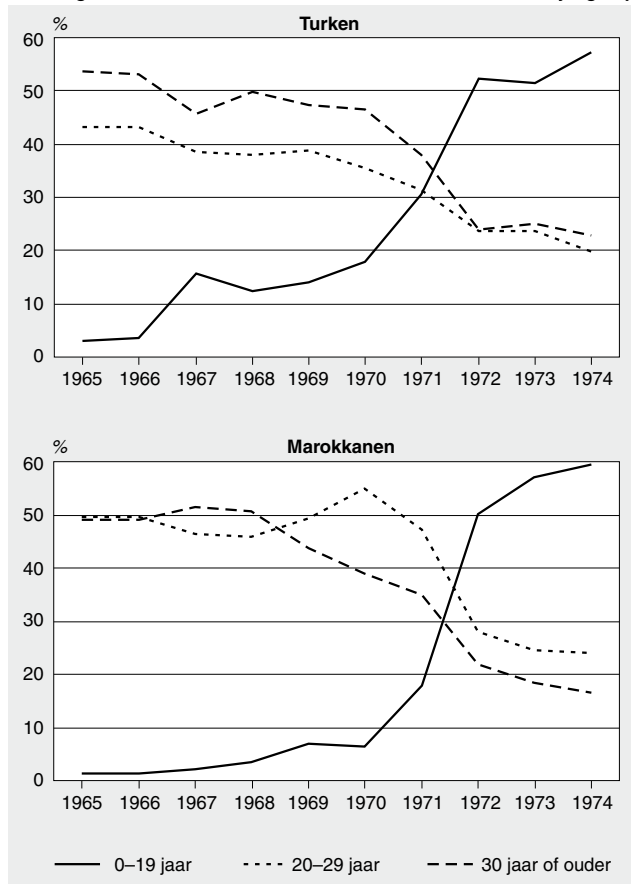
2. Historie

Het op gang komen van de gezinshereniging weerspiegelt zich enerzijds in een stijgend aandeel vrouwen in de immigratie vanuit Turkije en Marokko vanaf eind jaren zestig, anderzijds in een laag percentage retouromigratie van Turken en Marokkanen. Zo nam het aandeel vrouwen in de immigratie in deze periode toe van vrijwel nul tot iets meer dan de helft (grafiek 1). Van de Turken en Marokkanen die in de jaren 1964–1973 naar Nederland kwamen, was tien jaar later 30 tot 40 procent weer vertrokken (grafiek 2).

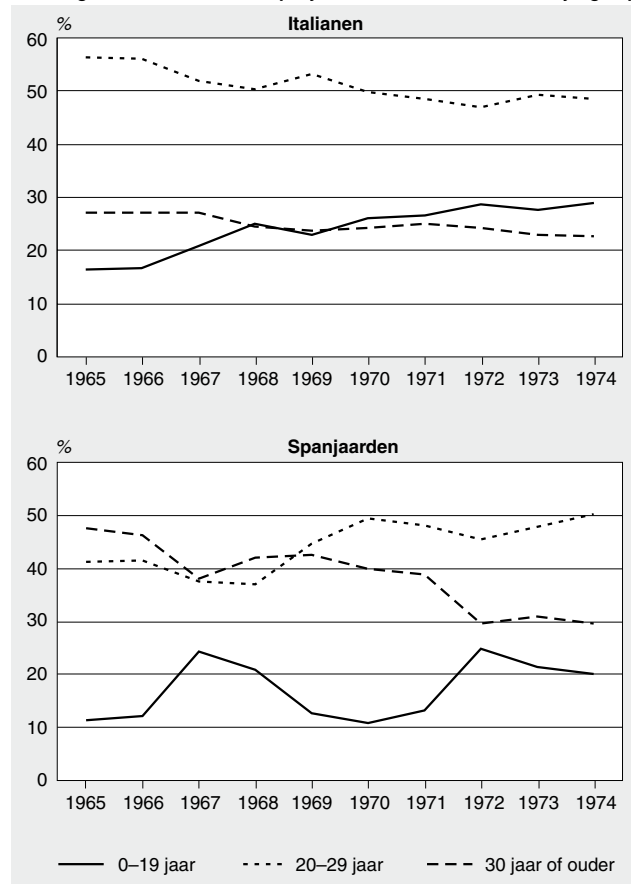
Ook aan de hand van de leeftijdsverdeling van de immigranten die in deze periode naar Nederland kwamen, kan worden geconstateerd dat arbeidsmigratie uit Turkije en Marokko geleidelijk plaatsmaakte voor gezinshereniging. In de tweede helft van de jaren zestig bestond de immigratie uit deze landen voor 80 à 90 procent uit twintigers en dertigers, en schommelde het aandeel kinderen in de immigratie rond de 10 procent. Vanaf begin jaren zeventig vertoonde het aandeel kinderen een sterke stijging, hetgeen in combinatie met een stijgend aandeel vrouwen in de immigratie, duidt op gezinshereniging (grafiek 3).

De ontwikkelingen rond de immigratie van Spanjaarden en Italianen vertoonde in alle opzichten, zowel wat betreft geslacht en leeftijd als wat betreft het gedrag met betrekking tot retouromigratie, een volledig ander beeld dan die voor Turken en Marokkanen. Mede door de gunstige economische situatie in Spanje en Italië in de vroege jaren zeventig nam de immigratie van Spanjaarden en Italianen naar Nederland af en werd deze gevolgd door een omvangrijke retouromigratie. Van de Spaanse immigranten die in de jaren 1964–1973 naar Nederland kwamen, was tien jaar later driekwart weer vertrokken, een aandeel dat twee keer zo groot is als dat voor Turken en Marokkanen (grafiek 2).

3. Immigratie van het aandeel Turken en Marokkanen naar leeftijdsgroep

4. Immigratie van het aandeel Spanjaarden en Italianen naar leeftijdsgroep

Onder Spanjaarden en Italianen is dan ook veel minder sprake geweest van gezinshereniging dan onder Turken en Marokkanen. Het aandeel vrouwen in de immigratie van Spanjaarden en Italianen nam wel iets toe, maar bleef in vergelijking met dat voor Turken en Marokkanen laag (grafiek 1). In tegenstelling tot Turken en Marokkanen blijkt bovendien dat het aandeel kinderen in de totale immigratie onder Spanjaarden vrijwel stabiel bleef op een niveau van ongeveer 15 procent, terwijl dit aandeel voor Italianen weliswaar steeg (tot 30 procent), maar veel minder dan onder Turken en Marokkanen (grafiek 4).

3. Polen: arbeidsmigratie voorbode van gezinshereniging?

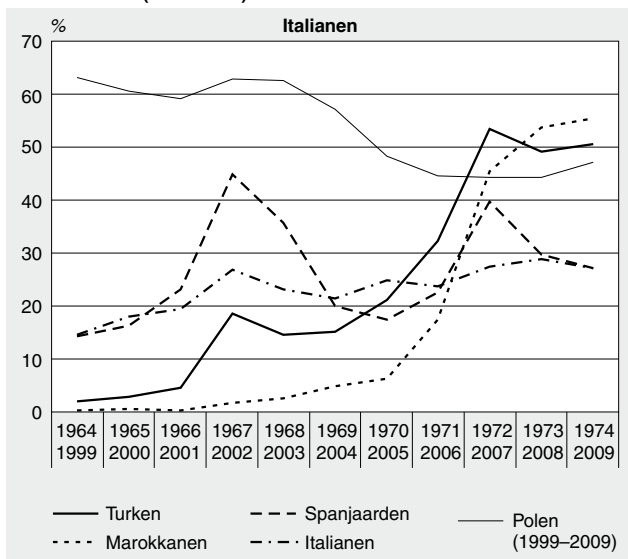
Het aantal in Nederland woonachtige Polen, getalsmatig verreweg de belangrijkste groep onder de immigranten uit de nieuwe EU-lidstaten, is de laatste jaren fors toegenomen en bedroeg op 1 januari 2010 bijna 80 duizend, twee keer zoveel als op 1 januari 2004. De toetreding van Polen tot de EU in mei 2004 is een belangrijke factor in deze ontwikkeling. Van 1995 tot met 2003 kwamen er jaarlijks gemiddeld 1,5 duizend Polen naar Nederland. Sinds 2004 is dit aantal fors gestegen: van 5 duizend in 2004 naar gemiddeld bijna 14 duizend in de jaren 2008 en 2009. Daarnaast wonen er nog eens 15 duizend Bulgaren en 14 duizend Roemenen in Nederland. Het gaat hier om personen die zich hebben ingeschreven in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) en dus de intentie hebben hier minimaal vier maanden te

verblijven. Daarnaast werken er, volgens een schatting van Risbo (een onderzoeksinstituut verbonden aan de Erasmus Universiteit), nog eens 100 duizend MOE-landers (personen uit Midden- en Oost-Europese landen) in Nederland die niet in de GBA staan ingeschreven. Het merendeel van hen komt uit Polen, Bulgarije en Roemenië (Risbo, 2009).

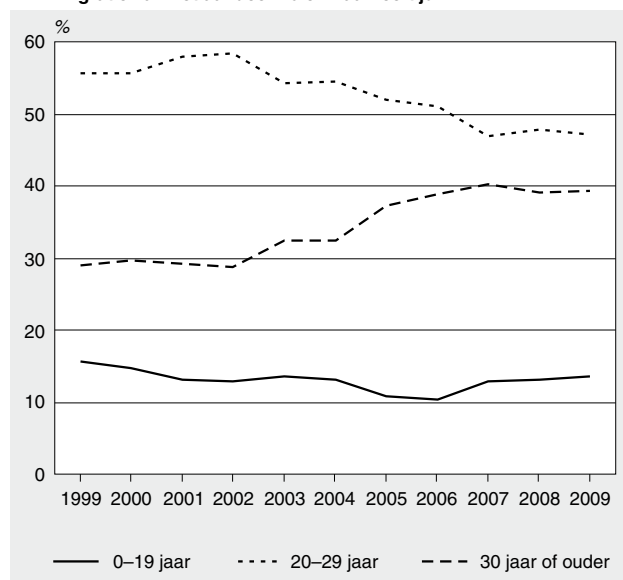
De vraag die in de inleiding werd gesteld (“Gaat het migratiegedrag van deze nieuwe arbeidsmigranten meer overeenkomsten vertonen met dat van de Turken en Marokkanen of dat van de Spanjaarden en Italianen die in de jaren zestig en zeventig naar Nederland kwamen?”), is lastig te beantwoorden. Wellicht is het ook nog te vroeg om daar harde uitspraken over te doen. Op grond van de samenstelling van de huidige groep immigranten uit Polen en hun retourmigratiegedrag kan echter al wel een indicatie worden gegeven.

De Polen die in het vorige decennium naar Nederland zijn gekomen, laten een ander beeld zien dan de hiervoor besproken groepen (Turken/Marokkanen en Italianen/Spanjaarden). Vóór de toetreding tot de EU op 1 mei 2004 bestond 60 tot 65 procent van de Poolse immigranten uit vrouwen (grafiek 5). Dit waren voor een groot deel vrouwen die als ‘Poolse bruiden’ naar Nederland kwamen, dus in het kader van gezinsvorming. Na toetreding van Polen tot de EU veranderde het karakter van de immigratie enigszins. Het aandeel vrouwen in de immigratie begon te dalen en meer en meer mannen kwamen naar Nederland om er al dan niet tijdelijk te werken. Sinds 2005 bestaat een kleine meerderheid van de (geregistreerde) Poolse immigranten uit mannen.

5. Aandeel vrouwen in immigratie uit Mediterrane landen (1964–1974) en uit Polen (1999–2009)

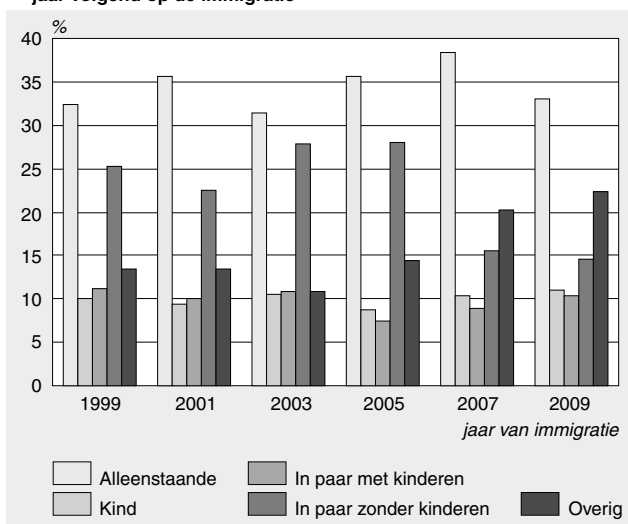

7. Immigratie van het aandeel Polen naar leeftijd

De huishoudenspositie van Poolse immigranten blijkt tussen 1999 en 2004, het jaar van toetreding tot de EU, vrij stabiel te zijn geweest. Jaarlijks kwam ongeveer 30 procent als alleenstaande naar Nederland, een kwart maakte deel uit van een paar zonder kinderen, 10 procent van een paar met kinderen en nog eens 10 procent behoorde tot de categorie 'overig' (overwegend broers en zussen van de immigrant). Na de toetreding tot de EU is deze samenstelling licht gewijzigd. Er komen sindsdien iets meer alleenstaanden, maar vooral minder paren zonder kinderen en meer 'overigen' (grafiek 6).

6. Immigratie van Polen naar huishoudenspositie op 1 januari van het jaar volgend op de immigratie¹⁾

¹⁾ Exclusief migranten die het jaar van migratie weer zijn geïmigreerd.

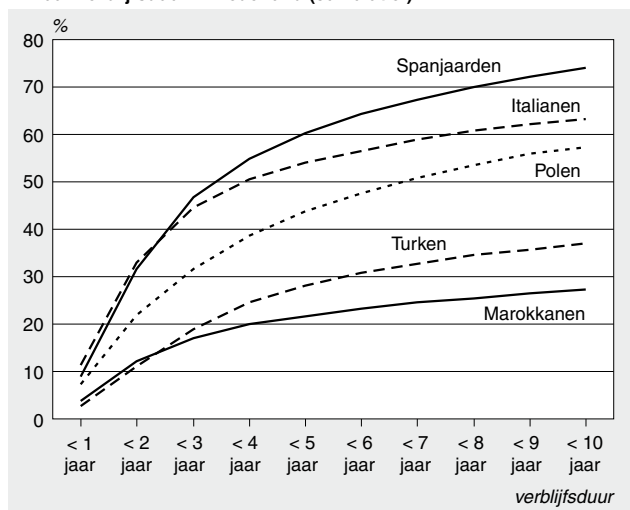
De leeftijdsverdeling van de Poolse immigranten wijkt duidelijk af van die van de Turken en Marokkanen destijds. De immigratie van Turkse en Marokkaanse kinderen begon in de tweede helft van de jaren zestig sterk toe te nemen (grafiek 3). Het aantal Poolse kinderen daalde de afgelopen tien jaar juist licht (grafiek 7).

Wat betreft geslacht, leeftijd en huishoudenspositie wijken Poolse immigranten sterk af van Turkse en Marokkaanse immigranten uit de vorige eeuw: het aandeel Poolse vrouwen daalt en het aandeel kinderen in de immigratie is stabiel. Dit wijst er al op dat er, in ieder geval op dit moment, geen sprake is van grootschalige gezinshereniging onder Poolse (arbeids)migranten.

Ook het retourmigratiegedrag van Polen wijst hierop. Vooral nog lijkt het erop dat de mogelijkheden voor de Oost-Europese arbeidsmigranten om terug te keren naar het land van herkomst groter zijn dan voor de Turken en Marokkanen die in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw naar Nederland kwamen. De economische situatie in Oost-Europa (met name Polen) is immers beter dan in Turkije en Marokko destijds en ontwikkelt zich nog steeds in positieve zin. Bovendien speelt het feit dat Polen lid is van de EU een belangrijke rol. Vanwege de vrije vestiging van EU-onderdanen in de Europese Unie verspelen Polen hun recht op vestiging in Nederland niet als ze terugkeren naar Nederland.

Het is dan ook te verwachten dat veel nieuwe arbeidsmigranten hier tijdelijk zullen verblijven en, evenals het merendeel van de Spanjaarden en Italianen destijds, na verloop van tijd zullen terugkeren. De eerste cijfers wijzen inderdaad in deze richting. Van de Poolse immigranten die in de jaren 2000–2009 arriveerden, zal naar verwachting bijna 60 procent binnen tien jaar na aankomst weer uit Nederland zijn vertrokken (uitgaande van de gemiddeld waargenomen vertrekpercentages naar verblijfsduur voor deze groep). Dit percentage is iets lager dan dat voor Spaanse en Italiaanse migranten uit de jaren zestig en zeventig met een vergelijkbare verblijfsduur in Nederland, maar beduidend hoger dan dat voor Turken en Marokkanen (grafiek 8). Het gaat hier overigens om de retourmigratie van Polen die zich hebben ingeschreven in de GBA. Daarnaast zijn er veel Polen die hier tijdelijk verblijven (korter dan vier maanden) en zich daarom ook niet hoeven in te schrijven. Bij medeneming van deze groep kortetermijnmigranten zou het aandeel Polen dat Nederland weer verlaat nog hoger uitkomen.

8. Retourimmigratie van immigranten uit mediterrane landen¹⁾ en Polen²⁾ naar verblijfsduur in Nederland (cumulatief)

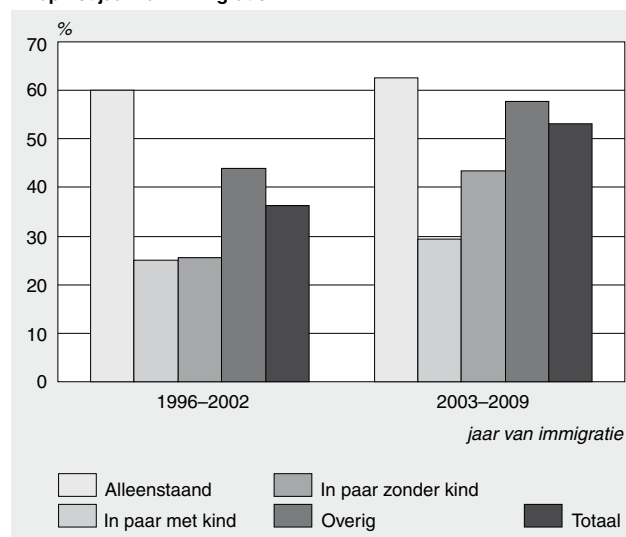
¹⁾ Geïmmigreerd in de periode 1964–1973.

²⁾ Geïmmigreerd in de periode 2000–2009.

Ook uit ander onderzoek blijkt dat veel Oost-Europese migranten zullen terugkeren naar het land van herkomst. Anders dan de titel van zijn artikel doet vermoeden ('Oost-Europese 'gastarbeiders' blijven in Nederland') stelt Gottlieb (2007) dat er overeenkomsten zijn tussen de huidige Oost-Europese immigranten en de Zuid-Europeanen (met name Italianen en Spanjaarden) die in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw naar Nederland kwamen. Hij geeft tegelijkertijd aan dat er duidelijke verschillen zijn tussen de Oost-Europese immigranten van nu en de Turkse en Marokkaanse gastarbeiders uit de vorige eeuw. Voor de Turken en Marokkanen was terugkeer naar het eigen land veel onaantrekkelijker vanwege de slechte economische situatie in hun thuislanden. De economieën in veel Oost-Europese landen hebben zich daarentegen in positieve zin ontwikkeld. Ook het eerder genoemde onderzoek van Risbo (2009) wijst uit dat een grote groep immigranten uit Midden- en Oost-Europa de intentie heeft om zich tijdelijk in Nederland te vestigen. Uit dit onderzoek komt onder meer naar voren dat bijna de helft van de Poolse migranten korter dan vijf jaar in Nederland wil blijven werken, terwijl 15 procent aangeeft hier permanent te willen blijven.

Het retourmigratiegedrag van Polen laat grote verschillen zien naar periode van aankomst en huishoudenspositie. *Grafiek 9* toont het retourmigratiegedrag voor twee immigratiecohorten (1996–2002 en 2003–2009), onderscheiden naar huishoudenspositie op 1 januari van het jaar volgend op de immigratie. Immigrant uit het recente cohort 2003–2009 zijn veel meer geneigd terug te keren dan immigranten die in 1996–2002 naar Nederland kwamen. Van de Poolse immigranten in de periode 2003–2009 zal ruim de helft na maximaal zeven jaar weer zijn teruggekeerd. Van de immigranten uit 1996–2002 was dit 35 procent. Dit zou te maken kunnen hebben met de naar verhouding gunstige economische situatie in Nederland waarin immigranten in 1996–2002 terechtkwamen, waardoor het voor hen aantrekkelijk en mogelijk was om in Nederland te blijven werken. Bovendien speelt het EU-lidmaatschap van Polen sinds mei 2004 een rol: de vrije vestiging voor EU-burgers in Nederland maakt het voor Polen eenvoudiger om tussen beide landen te reizen.

9. Retourimmigratie van Polen binnen 7 jaar na jaar van immigratie naar huishoudenspositie op 1 januari van het jaar volgend op het jaar van immigratie

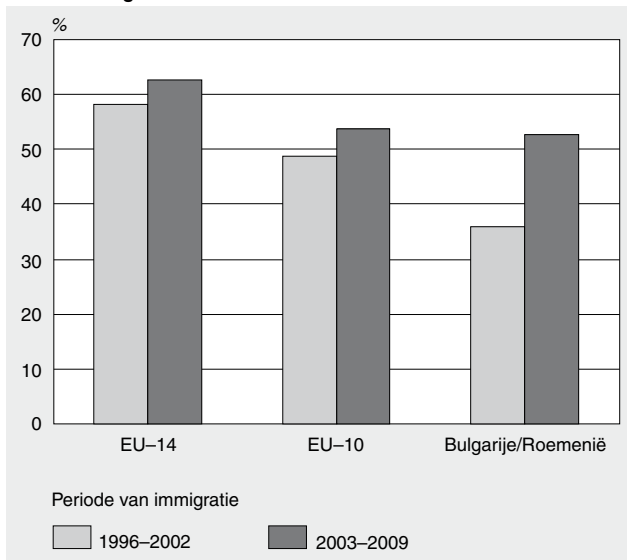
Grafiek 9 laat verder zien dat alleenstaanden en 'overigen' veel vaker geneigd zijn terug te keren dan paren, vooral als er kinderen bij betrokken zijn. Zo was iets meer dan 60 procent van de alleenstaande immigranten uit beide onderzochte cohorten binnen zeven jaar weer teruggekeerd. Van de paren met kinderen was dit slechts 30 procent.

Overigens keert de overgrote meerderheid van de retourmigranten inderdaad terug naar Polen. Van de Poolse immigranten die Nederland in de periode 2003–2009 weer verlieten, en van wie het bestemmingsland bekend was, keerde 90 procent terug naar hun geboorteland. Ongeveer 5 procent vertrok naar Duitsland, kleinere aantallen gingen naar België en het Verenigd Koninkrijk. Van een grootscheeps 'doormigreren' binnen de EU is dan ook, althans voor de Polen in deze periode, geen sprake geweest.

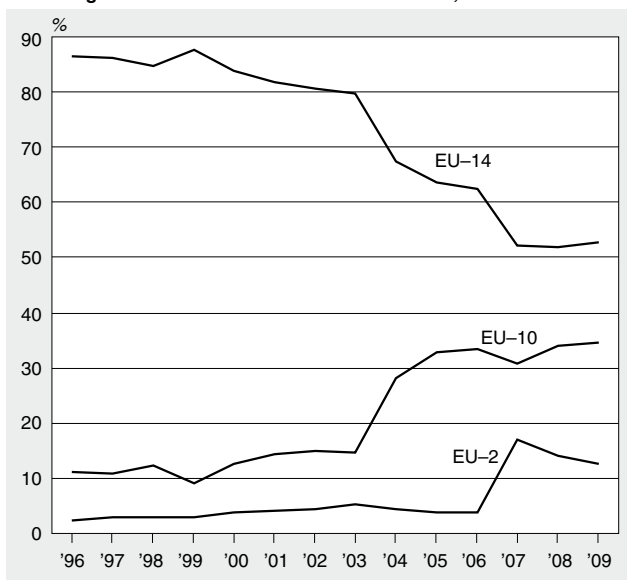
4. EU-landen vergeleken

Zijn de hoge percentages retourmigratie een typisch Pools / Oost-Europees verschijnsel, of doet dit zich ook bij de andere EU-onderdanen voor? Om deze vraag te kunnen beantwoorden wordt in deze paragraaf het retourmigratiegedrag van EU-onderdanen vergeleken, waarbij onderscheid wordt gemaakt naar periode van vestiging in Nederland (1996–2002 en 2003–2009) en herkomst van de immigranten (oude en nieuwe lidstaten). Uit *grafiek 10* blijkt dat het percentage retourmigratie niet alleen voor de tien nieuwe lidstaten (wat betreft aantal immigranten voor ruim 80 procent bepaald door Polen) en voor Bulgarije en Roemenië hoog is, maar ook voor de oude lidstaten. Voor deze landen lag het percentage retourmigratie in de periode 2003–2009 met 63 zelfs circa 10 procentpunten hoger dan dat voor de EU-10, de tien landen die in mei 2004 toetraden tot de EU. Dit gegeven is van belang omdat nog steeds ruim de helft van de EU-onderdanen uit de oude lidstaten afkomstig is. Hoewel dit aandeel na de toetreding van nieuwe lidstaten in 2004 en 2007 aanzienlijk is afgenomen, is het sinds 2007 stabiel op een niveau van iets boven de 50 procent (*grafiek 11*).

10. Retourimmigratie van EU-onderdanen binnen 7 jaar na jaar van immigratie

11. Immigratie van EU-onderdanen naar herkomst, 1996-2009

5. Samenvatting en conclusies

In dit artikel is een beeld geschetst van de immigratie en retourimmigratie van enerzijds de 'gastarbeiders' uit de Midderrane landen die in de jaren zestig en zeventig van de

vorige eeuw naar Nederland kwamen en anderzijds de nieuwe arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europese landen die zich in het eerste decennium van deze eeuw in Nederland hebben gevestigd. Samenvattend zijn op grond van de beschikbare data de volgende bevindingen gedaan:

- De samenstelling van de groep immigranten uit Midderrane landen die in de vorige eeuw naar Nederland kwam, is duidelijk anders dan die van de huidige groep immigranten uit Midden- en Oost-Europa;
- De arbeiders uit Turkije en Marokko genereerden op termijn een andere groep immigranten, de gezinsherenigers. Een stijgend aandeel vrouwen en kinderen in de immigratiestromen maakt dit zichtbaar. Dit patroon is (vooral nog) niet zichtbaar bij de huidige immigranten uit Midden- en Oost-Europa;
- De percentages retourmigratie van de huidige groep Midden- en Oost-Europese immigranten zijn veel hoger dan die van Turken en Marokkanen destijds en komen dicht in de buurt van die van de Italianen en Spanjaarden die in meerderheid terugkeerden naar het herkomstland;
- De hoogste percentages retourmigratie gelden voor die typen migranten die wat betreft hun aantal het meeste gewicht in de schaal leggen, te weten alleenstaanden en 'overigen';
- Hoge percentages retourmigratie gelden verder voor de EU-landen waarvandaan de meeste immigranten komen: de oude lidstaten van de EU.

Op grond van bovenstaande bevindingen kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- Van een nieuwe fase van gezinshereniging uit Midden- en Oost-Europese landen is (vooral nog) geen sprake;
- Gezien de hoge percentages retourmigratie, in het bijzonder onder alleenstaanden en 'overigen', mag worden verwacht dat een groot aantal immigranten uit de (oude en nieuwe) EU-lidstaten op termijn eveneens tot een hoog aantal emigranten zal leiden.

Literatuur

Gottlieb, S., 2007, Oost-Europese 'gastarbeiders' blijven in Nederland. (www.wereldomroep.nl, 21 september 2007).

Risbo, 2009, Arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa. Een profielschets van recente arbeidsmigranten uit de MOE-landen. Risbo, Rotterdam.